

dien der Negrito's of de aan Negrito's verwante elementen, aan den anderen kant echter stelde hij belangrijke verschillen vast, zoodat hij een rasverwantschap of identiteit nog niet kan aannemen. Hij meent, dat het anthropologische onderzoek alleen niet in staat zal blijken dit vraagstuk op te lossen, maar dat daartoe ook de ethnologie en de taalstudie behulpzaam zullen moeten zijn. Het komt mij echter voor, dat voor deze uitspraak en opvatting de tijd nog niet gekomen is; eerst zullen, dunkt mij, nog talrijke en even goede studies moeten worden ingesteld, in N. Guinea zoowel als elders, voordat men tot zulk een uitspraak gerechtigd is. Trouwens, dat voelt VAN DEN BROEK zelf ook; immers, naar aanleiding van het eventueel aannemen eener rasverwantschap, resp. identiteit, tusschen de bestudeerde stammen en de Negrito's, zegt hij: „Hierzu brauchen wir erst unzweideutige und unmittelbare vergleichbare Untersuchungen an Bewohnern des Binnenlandes von Neu-Guinea sowie an Negrito's”.

Mogen in dit opzicht weldra velen het voortreffelijke voorbeeld van VAN DEN BROEK volgen en vooral Nederlandsche onderzoekers er een eer in stellen, te pogen dit vraagstuk, onze overzeesche bezittingen betreffend, tot oplossing te brengen!

J. P. KLEIWEG DE ZWAAN.

E. MERKEL, *Die Anatomie des Menschen*. Vierte Abtheilung: Eingeweidelehre. Tekst und Atlas. Wiesbaden, J. F. BERGMANN. 1915. Prijs: tekst 7 mark, atlas 10 mark.

Met enkele woorden moge de verschijning der vierde aflevering van MERKEL's leerboek der ontleedkunde worden aangekondigd.

Voor deze aflevering geldt, evenals voor de tweede en derde, dat tekst en afbeeldingen afzonderlijk (en afzonderlijk verkrijgbaar) zijn. De tekst sluit zich in zijn algemeen karakter, den nadruk op het voor den praktischen arts noodige leggend, aan die der vorige afleveringen aan. Op meer dan één plaats komen de eigen inzichten van den schrijver in de behandeling der leerstof tot uitdrukking, waardoor het leerboek iets verkrijgt, dat het van de in leerboeken meestal gevolgde indeeling doet afwijken. Zoo breekt MERKEL met de bijna steeds gevolgde wijze, de mondholte bij het spijsverteringskanaal, de neusholte bij de ademhalingsorganen te behandelen, doch vereenigt bij deze beide in een afzonderlijk hoofdstuk „Eingeweidestrang am Kopf”. Vreemd doet het mij hierbij aan, den pharynx als onderdeel in het hoofdstuk „Cavum oris proprium” te zien ondergebracht [blz. 47].

Trouwens komen er op verscheidene plaatsen zinsneden en beschrijvingen voor, waarmede ik mij niet vereenigen kan. Zoo spreekt

MERKEL van een „symphysis sacro-iliaca” [blz. 69], en is de proc. vermiformis gemiddeld 2 cM. lang [blz. 70]. Dat de vaten in de porta hepatis liggen, zooals op blz. 85 wordt beschreven, kan ik moeilijk gelooven; deze beschrijving komt ook niet overeen met figuur 148, naar welke verwezen wordt.

Uit praktische overweging wordt de vrouwelijke urethra bij de geslachtsorganen behandeld.

De functioneele samenhang tusschen geslachtsorganen en borstklier is voor MERKEL de reden, deze klier in aansluiting aan de geslachtsorganen te behandelen.

Eindelijk zijn in deze aflevering in één hoofdstuk de klieren zonder uitvoerbuis ondergebracht. Men vindt er in de hypophysis en epiphysis cerebri, de gl. thyreoidea en parathyreoideae, thymus, chromaffine organen en de milt.

De vervaardiger der figuren van den atlas moge een kunstenaar zijn, de aard van de afbeelding moge een goedkoope wijze van vermenigvuldiging door den druk waarborgen; aan overmaat van fraaiheid of duidelijkheid lijden, naar mijn opvatting, zeer vele der afbeeldingen allerminst. Integendeel staan zij bij de meerderheid der mij bekende afbeeldingen ten achter.

VAN DEN BROEK.

H. ZWAARDEMAKER, *Leerboek der Physiologie*. 2de druk, 2de deel. Haarlem, de Erven F. BOHN. 1915. (Prijs van het geheele werk: f 16.50, geb. f 19.50).

Het met verlangen tegemoet geziene 2de deel der nieuwe uitgave ligt thans vóór ons. Belangrijke veranderingen hebben er niet plaats gevonden, toch is hoofdstuk voor hoofdstuk nauwkeurig doorgezien en bijgehouden, zooals blijkt uit de, zij het ook geringe, vermeerdering van omvang, die letterlijk elk hoofdstuk ondergaan heeft. Voorts is er een kort maar aardig hoofdstuk over „Honger en dorst” bijgekomen, dat het werk van LUCIANI en CARLSON tot zijn recht brengt.

Voor de weinige lezers van het *Tijdschrift*, die het *Leerboek der Physiologie* van onzen landgenoot ZWAARDEMAKER, het eenige oorspronkelijke werk, dat wij op dit voor de geneeskunde zoo belangrijke gebied bezitten, nog niet mochten kennen, geef ik hier een zeer verkorte inhoudsopgave van het 2de deel.

Hierin vindt men allereerst de algemeene en bijzondere bewegingsleer (hoofdstuk XV en XVI) mitsgaders de leer van de stem en de spraak (XVII). Dit laatste hoofdstuk, waar de schrijver zelf zoo veel belangrijke bijdragen aan geleverd heeft, is vooral keurig verzorgd en aangenaam te lezen. Hoofdstuk XVIII brengt de algemeene,